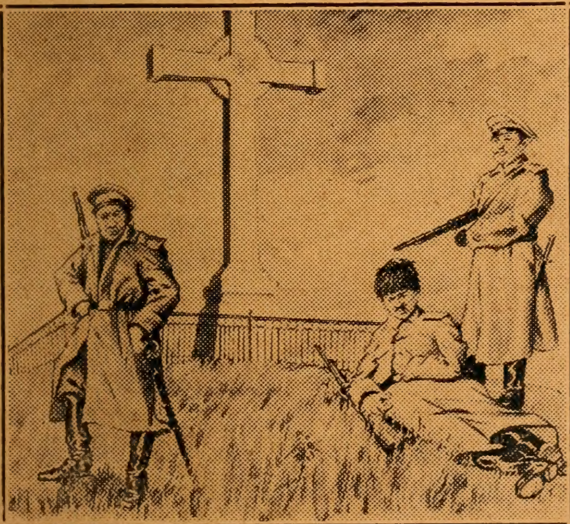

Shevchenko i ioho Ukraina

ШЕВЧЕНКО
І ЙОГО
УКРАЇНА
Збірка.

На могилі Т. Шевченка в 1914 р.

VELUT
ARBOR
ÆVO

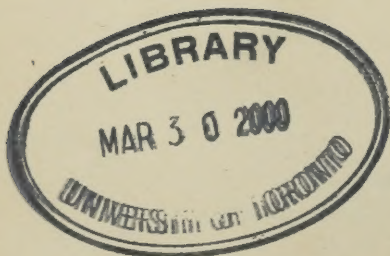
Шевченко і його Україна

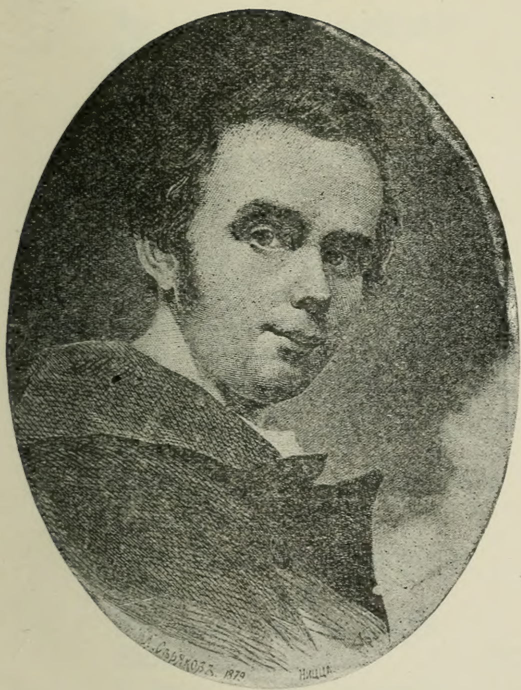
Збірка.

Ціна 15 цнт.

1916.

З друкарні ,,Свободи'', 83 Grand Street,
Jersey City, N. J.

LIBRARY
MAR 3 0 2000
UNIVERSITY OF TORONTO

Т. Шевченко в молодім віці.

ЗАПОВІТ.

—o—

Як умру, то поховайте
Мене на могилї,
Серед степу широкого,
На Вкраїнї милій:
Щоб лани широкополі
І Днїпро і кручі
Було видно, — було чути,
Як реве ревучий!
Як понесе з України
У синєє море
Кров ворожу, — оттоді я
І лани і гори —
Все покину і полину
До самого Бога
Молити ся. А до того —
Я не знаю Бога!

Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте,
І вражою злою кровю
Волю окропіте!
І мене в сім'ї великій,
В сім'ї вольній, новій,
Не забудьте помянути
Не злим, тихим словом!

Переяслав, 25|XII. 1845.

Тарас Шевченко.

НА ШЕВЧЕНКОВІЙ МОГИЛІ.

—о—

Я на Тарасовій могилі
Стою сама в журбі німій;
Сплели ся в думки легкокрилі
Моя задума й смуток мій.

Нема юрби, немає гуку,
Мовчить околиця смутна,
Та виразнійш про давню муку
Могила мовить самітна...

Я чую дух сьвятої сили
Під сим Пророковим хрестом,
І до величної могили
Я прихиляю ся чолом.

Та не кладу вінець терновий,
Хоч муки тяжкії були;
Не буде се й вінець лавровий,
Емблєма бучної хвали; —

Я положу барвінку вітку,
І хрест я нею обівю,
І полеву кладу я квітку,
Зірвану в близкому краю.

Тарасе батьку! Ти вгадаєш,
Де квітка тая процьвіла,
Красу журливую пізнаєш,
Що в краю рідному зросла.

То „сон-трава", що на могилах,
Тобою вспіваних, буя,
Де ти витав на тихих крилах,
Де думка плакала твоя!

Княжна Я. Кочубеївна.

ПОКЛІН ДУШІ ВЕЛИКІЙ.

—о—

Народе мій зневолений, убогий,
Відай у сьвіті ти не маєш пари,
Відай один ти на землї розлогій
Терпів, нещасний, тільки мук і кари.

І Татарва і польськії маґнати
Точили кров твою у лютім бою,
І той царат з кровавої палати.
Усї знущались тяжко над тобою.

Знесилений заснув ти як дитина,
Тебе сповила довга ніч-темрява,
І вже здавалось, надійшла година,
Що в нїй загинеш ти і твоя слава.

Здавалось так... Та саме в тій годинї,
Коли вже смерть тобі проголосили,
Сходило Сонце у малій хатинї
І на промінях добирало сили.

І ясне Сонце підійшло високо
Тай осьвітило цілу Україну...
Збудив ся люд, що доси спав глибоко
І аж тепер побачив всю руїну.

Побачив горе і свою неволю
І царський кнут і ті тяжкі кайдани...
Узрівши се, зірвав ся люд до бою
За ті права, що вкрали їх тирани.

В тій боротьбі не стане й на хвилину,
І визволить від Дону аж до Сяна —
Свій рідний край, преславну Україну:
Один народ без хлопа і без пана!

Поклін Тобі, великий наш Тарасе,
Могуче Сонце, ясне, промінисте,
Поклін складають всї робітні кляси
Тобі, наш Батьку, за слово огнисте!

Дмитро Макогон.

ТАРАСОВИ ШЕВЧЕНКОВИ.

—o—

Він був мужицька дитина, а став володарем в царстві духа.

Він був кріпак, а став велитнем в царстві людської культури.

Він був невчений ляік, а показав професорам і книжним вченим нові, ясні і вільні стежки.

Він десять літ стогнав під мускетом російського салдата, а для свободи Росії вчинив більше ніж десять побідних армій.

Доля переслідувала його за житя, скільки могла, а прецінь не змогла перемінити золота його душі в іржу; його чоловіколюбства в ненависть і погорду; його божественного довіря в розпуку і песимізм.

Доля не щадила йому мук, але не поскупила ся й радощами, які плили із здорового жерела житя.

А одначе що найкрасше і найціннійше, вона відмовилась дати йому, аж

зволила його смерть — а то непромичаючу славу і все на ново розцвитаючу радість мілїонів сердець, яку викликують його твори.

Тим був і є для нас Українців Тарас Шевченко.

Іван Франко.

ДЕ ПАМЯТНИК ТАРАСА?

—o—

Уже пів столїтя минуло,
Як батько Тарас у трунї,
Як віщеє серце заснуло,
Як співи замовкли сумні...
Чи постать Вкраїни пророка
Здалека очам маячить?
З брунатного бронзу, з висока?
Чи мармуром білим блищить?
В котрому то місци виднїє
Той памятник, образ дивний?
Чи в Києві славнім яснїє
Тарасовий вигляд сумний?
Чи може сестриця Полтава

Той образ у себе хранить,
І щира хвала нелукава
Край його витає, бренить?

Ні, ні!... ще ніде на Вкраїні
Тепер не шукайте його,
На нашій козацькій руїні
Не знайдете Батька свого!
Стоїть лише хрест одинокий,
Мов образ страждання і мук,
Отам, де той беріг високий
Дніпровий вислухує гук.
Памятник на всю Україну,
Рамена свої простяга,
Неначе за рідну країну
Він Господа просить, блага"...
 І місяць сумною порою
З самітним хрестом гомонить,
Славута-Дніпро під горою
І бєть ся, і рветь ся, й шумить...

Олена Пчілка.

ПАМЯТИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА.

Співець великий, син народа,
Він і в неволї не мовчав,
А вколо лютилась негода
І ворон сторожем лїтав...

— Умреш! — він кракав — і з тобою
Умре Україна твоя!
І нишком пізною добою
Сховає вас чужа земля!

— Нї, не умре! — сказала Слава,
Я роскажу його братам,
Що ніч сувора і лукава
Його убить хотїла там!

Він буде жить і вічно жити
І в сьвітлї сонця і у тьмі,
І будуть славить і хвалити
Його раби, — колись нїмі!

Христя Альчевська.

ШЕВЧЕНКО ДЛЯ СВОГО НАРОДА.

—o—

В історії новітного нашого відродженя грала і досп грає незвичайну, нечувану в инших народів ролю маленька на вигляд книжка. Хто її не знає? Хто не читав „К о б з а р я”?

Се-ж евангеліє наше, книга нашого болю і радости, розради й потіхи, гніву і докору... Невелика книжка, бо й не мав часу Шевченко богато писати, бо більшу частину свого страдального житя перебув у неволї. А кілько в нїй змісту!...

Високі ідеали добра, справедливости; протест проти всякого поневоленя; безмежна, пристрасна любов до рідного краю і рідного народу; любов до краси в природі; глибоке розумінє почувань людської душі — і все те прибране в чудову своєрідну форму — завсїди промовляли і будуть промовляти до серця українського народу і завсїди „Кобзар” був і буде найулюбленїйшою його книгою.

Могуче було слово поета, що з великої його душі вийшло. Тому то слово його пронесло ся по всїй широкій У-

країні, по нашій-несвоїй землї. Було се слово нове, і не диво, що людям серце розтопило.

Проти **кривди суспільної** голосило се нове слово горячий протест; проти **гнету національного** повставало воно. **За вольний люд у вольній Україні стояв Шевченко; — сїмю вольну нову хотів він бачити в своїм рідним коханім краю.**

І незвичайної сили і відваги були сї виступи поета. Ніхто так як він сьміло **й** безпощадно не поборював тої „неправди і неволї”, що обсїли Україну.

Давно вже не стало кріпацтва, а й доси не можна без зворушеня читати присьвячені йому місця „Кобзаря”. І сї картини неволеня людьми людий; протест поета проти такого неволеня завсїди будуть зворушувати нас і будити в нас чутє огиди перед насильством і бажанє волї, рівности та братерства між людьми.

Національний протест Кобзаря і доси має значінє. Як в часах найбільшого національного поневоленя був Кобзар тим вічевим дзвоном, що кликав земляків до ратованя народної чести; до боротьби за волю рідного краю, — так і

доси будить він приспану думку, доси вказує, в чім лихо і як з ним битись.

Огненними словами картає він запроданців-ренеґатів, що пійшли на службу гнобителям, зрадивши рідну країну.

Хоч добрий, незлобний, з душею повною любови і щирости, ніколи не памятаючий кривди і вічно прощаючий своїм ворогам і кривдникам, — **Шевченко не знав прощеня ворогам рідної України** і був у своїх поезіях „обличителем жорстоких людий неситих", що пили кров з рідного народу і топтали його національні і людські права. Для них він не знав пощади, чи були се свої перевертнї, чи чужі завойовники. Він кликав своїх земляків „вставати і рвати кайдани та вражою злою кровю волю окропити", закликав пожертвувати для рідного краю всім дорогим — особистим щастєм, вигодами, родиною, а завсїди, всюди памятати про Україну — „любить її во время люте, в останню тяжкую мінуту за неї душу положить" кликав він.

Він був местником національної кривди; співцем боротьби за визвіл рід-

ног краю з чужої неволї. Сам він дивив ся на свої поезії, що з них:

„Зійдуть і виростуть
Ножі обоюдні,
Розпанахають погане,
Гниле серце, трудне,
І вицїдять сукровату
І наллють живої
Козацької тої крови,
Чистої сьвятої".

Віщував він, що його пісні зродять нових борців за „честь, славу, за братерство, за волю Вкраїни..."

І ся його надія не завела. Його „Кобзар" розбудив Україну і став для нас ніколи невисихаючим жерелом національної сьвідомости. Він бо все ставляв і ставляє перед нами болючі питаня:

„Що ми?
Чиї сини? яких батьків?
Ким, за що закуті?"

І рівночасно давав він нам відповідь на сї питаня. Розкривав нам очи і поривав нас до боротьби за волю і незалежність рідного краю:

„Вставайте, кайдани порвіте
І вражою злою кровю волю окропіте!

І сей заклик не остав ся голосом вопіючого в пустинї.

*
*   *

Безсильний був московський уряд спинити український рух.

От, здаєть ся, зробила ся з України сама могила, а над нею орел чорний, двоголовий російський орел сторожем літає... Здаєть ся, минуло усе... Але минуло, та не пропало. Як гризли чужі і свої „шашелї" „старого діда" — Україну,

„А від коріня тихо-любо
Зелені парости ростуть".

„І впростуть" — додає поет, коли:

„Козак безверхий упаде,
Розтрощить трон, порве порфіру"...

*
*   *

Сьвідома сеї небезпеки давила і давить Росія український рух, а тепер кинула ся, щоб загарбати Галичину та Буковину й загасити ще й там огнище вільного українського розвитку; хоче й там забити паморокп, чи пак „просьвітити" „братів-незрячих". Пригадуєте собі „Кавказ" Шевченка:

„Просьвітились та ще хочем
Других просьвітити,
Сонце правди показати
Сліпим, бачиш, дітям.
Все покажем, тілько дайте
Себе в руки взяти:

Як і тюрми мурувати,
Кайдани кувати,
Як їх носить і як плести
Кнути узловаті, —
Всього навчим, тілько дайте
Взяти свої гори,
Останнії, бо взяли вже
І поле, і море"...

Але даремні заходи! Ні тут, ні там, — ніде — не вдасть ся Москалям загасити той огонь волї, що запалив його в наших серцях великий наш Кобзар.

„Не вмирає душа наша,
Не вмирає воля
І неситий не виоре
На днї моря поля"...

„Боріте ся, поборете!" — кличе до нас Шевченко. Йдімо-ж за сим закликом: гуртуймо ся; єднаймо ся; збираймо свої сили, щоб одностайно стати... Велика бо година вибила: **Рішаєть ся доля України.**

І горе тим — як казав Шевченко — „проклятим усобникам", що в сю незвичайну хвилю „за маслак гризуть ся", замісць дбати про визвіл рідного краю.

„Мов пси гризуть ся
Брати з братами, й не схаменуть ся..."

Горе тим „патріотам"-махерам, що за шмат гнилої ковбаси продають рідну матїр-Україну, торгують народною справою, горе всім „доносщикам і фарисеям"; руїнникам, що сьвідомо чи несьві-

домо стають поперек великого діла визволеня рідного краю!

Про сих „діячів" писав у своїм „Посланію" безсмертний Тарас:

„Ох, як би то сталось, щоб ви не вертались,
Щоб там і здихали, де ви поросли!
Не плакали-б діти, мати-б не ридала;
Не чули-б у Бога вашої хули;
І сонце не гріло-б смердячого гною
На чистій, широкій, на вольній землї;
І люди не знали-б, що ви за орли,
І не покивали-б на вас головою".

І грозив їм, сим „лукавим чадам" України:

„Схаменіть ся, будьте люди,
Бо лихо вам буде: усюди вас найде правда — мста
І на віки проклenетесь своїми синами..."
(В. С. В. У.)

Чому кождий Українець і кожда Українка повинні знати житє Тараса Шевченка.

—о—

Кождого року сьвяткуємо роковини найбільшого мужа, якого дотепер видала з себе українська нація. Того, що казав нам жити, як була вже готова, викопана для нас могила.

Людство іде наперед дорогою поступу таким робом, що час до часу з'являють ся великі, талановиті люди на ґрунт, підготовлений звичайними робітниками. Вони силою духа переростають своє поколїнє і ще будучим показують та промощують шлях.

Шануючи і почитаючи таких великих людий, ми тим шануємо і себе. Бо теперішність найчастїйше вяжеть ся з минулим; вона з нього вийшла так, як з теперішности виросте будуче. З минулого треба вчити ся. В дїйсности не тільки вчимо ся, але і всю працю нашу навязуємо до минулого і вже зробленого нашими попередниками. Нїхто-ж не починає роботи наново, з самого таки початку. Що батьки наші зробили, се ми приймаємо як готове тай стараємо ся йти ще далї. Наші дїти приймуть се, що ми зробили тай старати ся муть за дальший поступ. Певне, що відколи — приміром — деревляний леміш заступлено зелїзним, нїхто вже не почне тепер деревляним лемішем орати, або хоч набивати його зелїзом по берегах. Тепер уже думають, як зелїзний плуг поправити; завели парові плуги і т. д. Що зробить ся доброго і мудрого, чи

в господарстві, чи в промислї і техніцї, чи в ремеслї, чи в науцї, се люди переймають і шукають іще лїпшого.

Так то не пропадає ніякий винахід, ніяка нова, хосенна гадка, ніякі зусиля людського духа. Се значить безсмертність людських дїл. Се значить: ми працюємо для будучини.

Шануючи великих людий, роздумуючи над їх житєм і дїлами, ми вдоволяємо потребу нашої душі, котра нам каже признати другому правдиву заслугу і віддати йому належну почесть. Разом з тим ми вчимо ся, розглядаючи працю великого чоловіка, якої вислїд буває підставою працї для цїлих поколїнь. Такий великий чоловік умів лїпше ніж ми жити, хоч може не для своєї особистої користи, але для ідеї і для загального добра. В його житю неодин з нас найде приклад для себе.

Не всїх великих людий почитають однаково. Се залежить не тільки від величини їхних заслуг, але також від того, якій думцї (ідеї) вони служили. Одних нпр. почитають самі лїкарі, других самі історики. Не богато є таких великих людий, щоб їм покланяли ся представники цїлого народа, а то і цї-

лий нарід. Бо до того не дають іще підстави самі заслуги і великі діла. Коли Тараса Шевченка почитає кождий сьвідомий Українець, то він шанує в нім не тільки великого поета, але того, що посіяв нові гадки, новий клич кинув, підняв перед народом новий стяг на місце давного, козацького, котрий похилив ся і впав. Шевченкові гадки стали ся жерелом нашого народного відродженя тай до нині вони жиють в нас і дають нам животворну силу. Тому то називають Шевченка нашим апостолом.

Та Шевченко окрім своїх віршів, дав ще Україні ціле своє житє від молодости до старости. За свою ідею, за ті гадки, які він так щиро і так сьміло розкрив перед земляками, він страждав на засланю, а воно зруйнувало його житє. Шевченко поляг мучеником за Україну.

Нас учать в історії про житє королів і князів. А Шевченко то наш князь і король, наш гетьман і кошовий, хоч не мав війска, тільки любов у серці і не мав зброї, лиш — могутне слово. Шевченко найбільший син України і тому кождий з нас повинен знати його житє.

ЖИТЄ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА.

Богато українців уже знає дещо про житє Тараса Шевченка, але чимало знайдеть ся й таких, що мало що знають. В нинішну хвилю для всякого буде річ хосенна прочитати, хто був Тарас Шевченко та, яке було його житє, а тоді тим ліпше зуміємо вшанувати його память.

Дня 9. марта 1814. р. в Київщині, в селї Моринцях, звенигородського повіта, у бідного селянина кріпака Григорія Шевченка, котрого кликали Грушівським, прийшла на сьвіт пята дитина — хлопчик Тарас. Злиднї панували в хатї. Родина Шевченків з голоду пухла і дїти змалечку по наймах поневірялись. То було ще за кріпацтва, коли люди тільки в недїлю або у сьвято робили на себе, а всї будні днї на пана... Отже і маленькому Тарасови довело ся богато лиха зазнати. А найгірше йому стало, як померла його мати, а батько оженив ся вдруге. Натерпів ся Тарас від лихої мачухи! Та ще хоч поки батько живий був, то він про Тараса дбав: віддав його до дяка письма вчити ся. Як минуло хлопцеви 12 літ, помер і батько. Остав ся

Тарас сам на сьвіті Божім, без доброго слова ласкавого, без притулку, нікому не потрібний. Пійшов і він у найми. Потім у сусідних малярів малювати вчив ся, ставав за пастуха, потім знов у найми пійшов, аж поки в шіснайцятім році взяли його до панського двора за кухонного послугача. Згодом приставили його за козачка до панських покоїв. Пана того звали Енґельгардтом. Помітив він, що Тарас до мальованя охочий: все щось углєм або олівцем малює, — тай віддав його у Варшаву до маляра в науку. Потім, переїхавши до Петербурга, пан законтрактував Шевченка (р. 1831.) на чотири роки комнатному маляреви Ширяєву у Петербурзї. Тут його посилали підлоги та покрівлї на домах красити або малювати стелї та паркани.

У Петербурзї якось довело ся Шевченкови стрінутись із земляком — малярем Сошенком, а той вже звів його з московським письменником Жуковським, земляком Гребінкою та з деякими московськими малярами. Побачили вони, що з молодого парубка люди будуть, бо має він великий хист до мальованя, ясний розум та ще й письменницький талант. От і заходились вони

тай викупили його з кріпацтва за 2.500 рублів на весну 1838. р., щоби можна йому було вступити до петербурської академії красних штук — себто до найвисшої школи, де найкрасше вчать малювати.

Скінчивши в академії науку, Шевченко вернув ся на свою рідну Україну до Києва. Вже й тоді він мав славу не тільки маляра, а й ще більшу славу письменника — поета, що складав чудові пісні нашою рідною мовою. Сею мовою гордували пани: казали вони, що українська мова мужича, що ні до чого вона не здатна, хоч говорили й говорять нею десятки міліонів нашого народу. А Шевченко перед цілим сьвітом довів, що се неправда; він сею, мовляв, мужичою мовою складав такі чудові пісні про безталанє нашої вітчини України та про гірку долю темного люду, що увесь сьвіт назвав Шевченка великим, ґеніяльним поетом.

Та не довго довело ся бути Шевченкови в Києві. Разом з другими людьми, що заснували так зване Кирило-Методіївське братство, арештовано його і завдано на кару. Була се велика несправедливість, бо братство не мало в

собі нічого злого. Свою назву приняло воно в честь перших славянських апостолів, а члени його в славянщину дуже вірили і сподівали ся великого добра з того, як би всї славянські народи зробили вільну спілкову державу (федерацію), в якій кожда національна република мала би рівний голос. Кріпацтво мало упасти, бо кождий чоловік повинен мати повну свободу і волю, якою мовою говорити, до якої віри признати ся, що писати і друкувати, в які товариства єднати ся.

Шевченка віддано в салдати і заслано аж в оренбурські степи. 10 літ (від 1847. до 1857. р.) мучив ся поет у тяжкій неволї, серед чужих людий. Важко жити на чужинї, а Шевченкови ще було тяжше, бо заборонили йому й писати і малювати. Та ніяка заборона нї кара не могли загасити живої думки Шевченкової! Потайки в ночи писав він свої піснї, під устілку та за холяву ховав він їх від начальства. І невільником бувши, казав він голосно у своїх піснях про волю, братерство та рівність усїх людий, про недолю рідного народу.

Вкінци його пущено на волю, але засланє дуже пошкодило Шевченкови.

І прожив він на волї всього тільки три роки, які перебував то на Українї, то в Петербурзї. Сї останні роки свого віку поклав він на працю письменницьку, поскладав чимало нових віршів і друкував писані давнїйше. І богато був би ще дав він сьвітови високих, прекрасних творів, колиб тяжка неволя не була підточила його здоровля.

Помер Шевченко в Петербурзї в 47-ім роцї свого житя, дня 10 марта 1861 року. Помер наш Кобзар, так і не діждавши ся на власні очи побачити визволеня з кріпацтва свого народу, задля якого побивав ся цїлий свій вік. Алеж перед самою смертию він дізнав ся, що швидко буде воля, бо манїфест про знесенє кріпацтва (панщини) був складений ще за його житя.

Тїло його земляки перевезли з Петербурга на Укрїану, та й поховали під Каневом на високім березї Днїпровім.

ШЕВЧЕНКО МІЖ НАРОДОМ.

Далеко, далеко від нас над берегами Дніпра-Славутиці, близь города Канева стоїть Тарасова могила. Та не далека вона серцю кождому з нас, бо щорічно линуть до неї думки сьвідомих синів України, щоб поклонитись тлінним останкам мученика за волю рідного краю, за свободу поневолених братів-селян, яких пани лукаві позапрягали у важкі ярма. Що року спішимо ударити чолом перед великим духом Тараса, який своїм огненним словом вів безупинну борбу проти всякої неправди на землї, щоб приспішити час, колиб могли помолитись на волї невольничі діти.

Алеж безсмертний Тарас не лиш на словах любив простий нарід. Він душею й тїлом остав на все вірним сином сїрої мужицької маси. Те, що голосив у своїх творах, виконував також у житю, не розуміючи ніяк тих людий, що на словах заступались за селянами, вимагали для них волї, а на дїлї держали собі крепаків і користувались їх невольницьким трудом. Розказують, що Шевченко, пробуваючи по своїм повороті із засланя в Петербурзї, тільки тому не знакомив ся із тодішним великим російським поетом Некрасовом, що він був дїдичем і держав крепаків, дарма, що у своїх віршах висловлював дуже свободолюбні думки і зазиви. На думку Шевченка, дїла не сьміли відбігати від слів.

Як тільки стали розповсюднюватись вірші й поеми колишнього крепацького сина, Тараса, що до того вславив ся ще й яко маляр, тодї українські, помоскалені дїдичі дуже радо приймали у себе нашого поета. Але він, дивлячись на лихо,

яке заподіювали селянам його нові приятелї, швидко від них відцурував ся, хоч вони всїх способів добирали, щоб перед очима поета закрити овочі кріпацтва. Один із приятелїв Шевченка, А. Чужбинський розповідає у своїх споминах про таку подію: У Лубнах запросив один пан Шевченка враз із Чужбинським на обід. Як вони прийшли до него, то слуга дрімав у передній кімнатї. Господар хати розбудив його власноручними ударами, не вяжучись зовсїм присутностю гостий. Шевченко аж спаленів, побачивши таку панську поведїнку і не говорячи богато, надів шапку і вийшов геть із хати. Ніякими просьбами не вспіли його завернути назад до хати, де знущались над крепаком. Розумієть ся, що той „людяний" панок сей поступок Тараса добре собі затямив і відтак, де лиш міг, мстив ся за обиду своєї бути!

Шевченкови загалом прийшлось до дна випити чарку терпіня за свою полумінну любов до народа та за отверту ненависть до його гнобителїв, але він не відсував її нїколи із перед себе і нїколи не переставав думати того, про що й перше думав... Уродив ся він і виріс під мужицькою курною стріхою, зазнав усього кріпацького лиха, але й по визволеню відчував свою безперервну спільність і єдність із поневоленим людом, і зпоміж него бажав собі найти жінку-дружину, а вкінци забажав, щоб і його тїло лягло спочити не на панськім великоміськім цвинтарі, але серед степу широкого, на Вкраїнї милій. Шевченко се найбільший мужицький поет цїлого сьвіта, він один із передових борців за мужицьку долю, що від заранє свого житя до скону остав вірним сином великого та безталанного мужицтва.

Житєписці Шевченка, що по його смерти збирали й оголошували усякі вістки про поетову многострадальну жизнь, щоб зберігти перед забутєм і найменьші її подробиці, подають чимало точних відомостий про те, як наш Кобзар братав ся із селянами й міщанами, про те, як він з ними залюбки розмовляв та як дуже рад був улекшити їхню важку долю. Розумієть ся, що се нераз ставало не до вподоби тим, хто пер ся в пани. Раз якось був Шевченко в гостинї у кирилівського панотця Кошиці. Тут він майже не звертав уваги на його молодого сина і його товариша, що хотіли чванитись перед ним своїм розумом, але балакав тільки зі старим батьком, розпитуючи в него про своїх давних знакомих сільських бідаків, а вкінци — як лютував молодий Кошиця — „немов на сьміх казав покликати церковного сторожа Смольку, свого товариша із шкільної науки у дяка Бугорського тай почав з ним цїлувати ся". Молодий панотчик Кошиця у розмові з материю пояснював се тим, що Шевченко нерозумний і — бачите — не міг стати з ними на розмову! Тількиж звісно кождому, що Шевченко тільки бачив на сьвіті, тільки відчув та тільки прочитав і вчив ся, що заткнув би був за пояс і пятьох Кошиць, а не одного. Задля сего згадаємо хоч би те, що ось устичівський сьвященик Бобичів не міг налюбуватись розмовою із Тарасом, а раз при обіді у дідича Лукіяновича сказав таки отверто: „Тарасе Григоровичу! Вашого розуму хоч би на двайцять чоловік та роздать, всім достачило-б". Шевченко дуже охотно розмовляв із службою прямо тому, що до неї тягло його серце, бо і його молодість минула спершу в наймах, а відтак серед побоїв на двірській службі.

Перед своїм засланєм 1847. р. пробував Шевченко у Києві і тут враз із поетом Кулїшом і істориком Костомаровом бував радо витаним гостем у визначного шкільного урядника М. Юзефовича. Буваючи в гостях у сего пана, сприятелював ся Шевченко із його льокаєм Василем. Із ним проводив він у передпокою цїлї години. Бувало нераз таке, що Юзефовичі запросять Тараса до себе в гостї. Він і прийде, але як розбалаєть ся з льокаєм в передпокою, то панам у сальонах аж терпцю не стає ждати на него. Про сего Василя тямив Шевченко добре, й вернувшись по довгих роках із засланя, зараз відновив з ним знакомість.

Таких случаїв можна-б навести немало. Маємо приміром певну звістку ще й про таку подію із Тарасового житя: Вернувшись із засланя, гостював він 21. серпня 1859. р. у свого давного знакомого дїдича Качанївки Г. Т. Оттам забаг він по обідї перейти ся трохи по саду. При виходї із дому зустрів він богато з двірської служби, що зібрались побачити ся з Шевченком, бо вони його тямили й любили ще з давнїйших часів. Та не гадайте, що наш поет, гість дїдича, може згордував розмовою з двораками. Нї, він привітливо з ними поздоровкав ся, а з деякими навіть обнимав ся, тай згадував про попередні свої гостини в Качанївцї, поки його ще не заслано в неволю. Деж знайдете нинї такого пана, що приїхавши в гостї до дїдича, став би обнимати ся і витатись із його форналями і льокаями?! А при сїм не можливо спускати з ока і того, що так поступав собі Шевченко ще тодї, як в Росії не уважано всїх людий рівними, тодї, як там царювала кріпацька неволя, як закріпощеним людом торгували немов худобою!

Шевченко ніколи не крив ся з тим, що він походив з простого роду, що він став був крепаком. Навпаки! Він навіть підчеркав се в розмовах з селянами й міщанами, з якими жив усе в щирих зносинах. Пробуваючи приміром у дворі в селї Маріїнськім, він найраднійше зближував ся до двірської служби і селян-кріпаків, яких майже всїх знав по імени. Бувало нераз тільки зайде сонце, а Тарас виходить з двора між селянську „вулицю"*), де його вже здавна вижидали. Повитавшись з людьми, він живо розповідав про минувшину України, про борби козаків з Турками і панами, про свою долю й минуле житє. Деколи підходив він і до дївчат та парубків і наймав їм музику, придивляв ся їх танцям та прислухував ся їх пісням; з них любив особливо одну чумацьку, в якій співаєть ся:

„Ой хто лиха не знає,
Нехай мене спитає".

Живучи в Київі, бував Шевченко дуже частим гостем у міщан на передмістю Куренївка. Як до кого із них загостив у яке сьвято „батько Тарас", то зараз збирались і приятелї господаря і починало ся сьвято для всїх. Гостили ся „як на весїлю", богато співали. Шевченко виголошував свої твори, розповідав богато-богато про старовину, про кріпосне право та про важку недолю народу. „Він все говорить, — згадував відтак про Тараса міщанин Кисїлевський — а ми слухаємо, а часом і плачемо".

Шевченко не лиш братав ся з народом; він старав ся, як лиш міг, пособляти потребуючим

*) „Вулицею" звуть на Українї сходини молодїжи і старших для забави і розмови.

одиницям зноміж народа. (Селяни із Пекарів *), де він бував недовго перед своєю смертию, розказували чимало доброго про него М. Біляшевському, що збирав у тім селї спомини про Шевченка. Найпаче підносять селяни те, що Шевченко майже кождого, з ким зустрів ся, надїлював яким карбованцем**), то-що — ну а не був він ніякий богатир і сам нераз важко бідував. Щедрість була впрочім одною із найвиразнїйших черт його вдачі.

Вийшовши з неволї, не забув наш Кобзар про свою закріпощену сїмю і докладав всїх старань, щоб визволити з панської неволї її разом з усїм українським людом. Він полюбив цїлим серцем велику українську руїну і терпів душею за муки мілїонів катованого мужицтва!

Тому то й не диво, що слава Тарасова не вмре, не поляже, доки будуть люди! Його вірші стали нинї звісні чи не під кождою стріхою, де лиш гомонить українське слово, де живуть люди, що вже прозріли сьвітлом просьвіти! Але і память про Шевченка яко чоловіка не пропадає між народом, а память та гарна, бо нарід відчуває прихильне до него серце і вміє його оцїнити й пошанувати. Житєписцї Т. Шевченка передають нам чимало розмов із людьми, що знали його, і всї вони споминають незвичайно прихильно і з великою пошаною Тарасове імя, бо богато з них, хоч може не читали його творів, за те чули його мову сердечну-нелукаву та бачили його добрі дїла. Безпосередні розмови Тараса із селянами і

---

*) Пекарі, село черкавського повіта під Каневом, недалеко Шевченкової могили.

**) рублем.

міщанами — про се маємо також точні вістки — розворушували їх, застановляли згадувати про минуле, про те, за що лягла спочивати наша доля й слава, та зроджували думки про можливість красшого побуту...

Шевченко жив і творив свої незабутні поеми й вірші тоді, коли народ тримано не лиш у неволи тілесній але і в духовій. Все було неписьменне, незряче, тож годі дивуватись, що твори його, що його „Кобзар" не швидко став загально звісним між народом. Годі й се змовчувати, що й вістки про його особу й житє поприбирано з часом богато видумками, якими наш нарід оповиває всіх своїх визначнійших синів-любимців у численних переказах. М. Біляшевський, про якого ми вже згадували, оповідає, що селяни, особливо ті, що мешкають недалеко Тарасової могили, знають розповідати неодну подію із його життя, розуміється ся із деякими змінами й злишними додатками. Поруч із тим виріс Шевченко в селянських очах на щось незвичайного, надлюдського. Вважають його люди великим героєм, лицарем, характерником; не бракує й такої чутки, що він зовсім не вмер і що його й не похоронено, та що в могилї закопано тільки порожну домовину. Тарас після їх переказів ще й доси ходить живий між народом. Ще перед кількома роками ходила селом Звенигородкою (київська ґубернія) чутка, що Шевченко, якого нібито поховано, живий та що він за пашпортом одного із своїх приятелів поселив ся в полтавській ґубернії, а раз навіть приходив під тим чужим іменем в гості до Звенигородки. Як до того села заїздив покійний письменник Ол. Кониський, що зладив відтак дуже гарну й простору житєпись Т. Шевченка, то і

його взяли селяни за Тараса. Як Кониський сказав, що там йому дуже цікаво роздивитись, то люди, хитро підморгуючи, приповідали: „Еге, хоч кому цікаво подивитись на те місце, де зріс!”

Отсї перекази мають жерело в тім, що Шевченко був справдї чимсь нечуваним і незвичайним між тодїшними інтелїґентами й панами. Нарід добре зрозумів, що Тарас се борець за його добро, за його волю; він вважає його „своїм” в противенстві до всяких панів. У однім переказї, що мандрує по київській ґубернії, говорить ся, що Т. Шевченка прикував царський уряд до стовпа на Сибірі. Той стовп уже підігнив, а як він вже цїлком зогниє, тодї Шевченко має вернутись до своїх...

Чиж не прегарно зарисувалась в памяти народній стать великого поета й мученика за волю народа?! Не помогли тюрми, нї укази, нї переслїдуваня нашого народа і його мови. Стовпи, на яких опиралось російське самодержавє, вже до краю підігнили. Вже розсипаєть ся спорохнавіла російська тюрма народів, а під похилені сїльські стріхи приходить сьвітло правди і науки і наш безсмертний Тарас вернеть ся у своїх творах назад між своїх бездольних братів і сестер, між свій безмежно люблений люд.

Ярослав Весоловський.

НА ТАРАСОВІЙ МОГИЛІ.

—0—

(Річ сценічна).

(Український степ, покритий вечірним легким фіолєтом. Далеко за Дніпром жовта сонішна смуга.

На право Тарасова могила; до неї веде стежка від лівої куліси. Коротка павза. — Потім звільна висуваєть ся двоє людий. Мущина в одягу пересічного інтеліґента в віці до 30 літ і мужицький хлопець більше ніж десятилітний. Ступають ледви замітно і стають кілька кроків перед могилою).

ХЛОПЕЦЬ:

Ось вам, пане — Тарасова могила!

ПОДОРОЖНИЙ

(відкриває голову):

Честь і слава во віки і віки!

(по хвили до хлопця):

А чи знаєш, дитинонько мила,
Хто то був той — Тарас боговитий?...
Чи лицар то був, слави неситий,
Що мечами гонив душі з тіла,
Аж кервою багрили ся ріки,
Аж земля стогнала і тремтіла?...
Чи один то з сьвятих оборонців,
Що до неба долоні здіймали
І як птахи зривались до сонця,
А на крови в могилу лягали?...
Чи богам був, чи нам грішним ровесник
Той великий покійник?

ХЛОПЕЦЬ:

Був местник,
Характерник і чудесник...
Так найстарші повідають в селї люди,
А вони богато знають,
Що було і що знов буде.
То він, кажуть, мав способи
Від всїлякої хороби
І таке знав, кажуть, слово,
Що вмерлих будив на ново
До житя; — а хлопські болї
Відчував так як би свої.
Тож, говорять, йшло до нього
З всїх усюдів людий много
А він кождому дав раду,
Як не поміч, то розраду,
Як не силу, то надїю,
Наче дощик в суховію,
Наче зорю в нічку темну
Поміч їм давав даремну.
А жив в хатї, не в палатї,
І убогі, небогаті
Були йому рідня, братя...
Раз, говорять, аж до трону
Він дібрав ся покрийому
І промовив там так сьміло,
Що аж місто затремтїло,
А найвисші ґенерали,
Що від золота сіяли,
Як небіщики збілїли...
І за те ворожі сили
Зрадою його убили,
На могилї поховали,
Хрест залїзний положили
І решіткою скували.

Але — скажу вам до уха,
Що то всьо марна робота,
Бо він там лежить і слуха'
В ночи тихі, в ранки ясні,
Як ми терпимо нещасні,
І які нам кривди творять,
І як ми мремо від горя.
Аж колись прийде година,
Що здійме ся домовина,
Що розкриєть ся могила.
А з могили встане сила;
А та сила збудить волю,
Що дрімає в чистім полю.
І тоді Дніпром у море
Понесеть ся наше горе.
Люди так старі говорять.

ПОДОРОЖНІЙ:

І ти віриш?

ХЛОПЕЦЬ:

Вірю, пане,

А як ви не ймете віри,
То заждіть аж північ стане,
Аж здрігнеть ся степ розлогий,
Аж заграють звуком ліри
Всї шляхи і всї дороги,
Всї хрести і всї могили,
Всьо тото, що пережили!
Тільки бережіть ся, пане,
Бо вам волос дубом стане,
Бо вам серце споколїє,
Бо вам сьвіт цїлий змарніє,
То така велика пісня!
Прощавайте!

ПОДОРОЖНИЙ:

Йди здоровий

(до себе):

І рости в своїй великій вірі,
Поки хвиля не прийде обнови,
Пок житя не покладеш в офірі!
О! який же, хлопче, я нужденний

(задумуєсь... по хвили):

І який малий супроти тебе,
По земли тиняв ся і по небі
І зійшов усї гадок дороги
І стаю тут нинї так убогий,
Як слїпець, що ходить по пустинї
І в каміня просить милостинї.
Мисли мої у важкій мандрівцї
Крізь народне тернє і болото
Утомились як бездомні вівцї
І безрадні стали і трівожні
І відпала їх давна охота
На шляхи пускатись бездорожні
Й небезпечні.

А тимчасом тихо

До душі скрадаєсь отупінє
І зацитькує, вговорює сумлїнє,
Що зносити лихо і варварство,
Що коритись перед правом бука,
То не сором єсть — лишень лицарство,
Не пониженє, лиш найвисша наука.
Бо лиш праця — каже — безутомна,
Хоть в недоброго, чужого пана,
Дасть нам хлїба і теплої страви...
А борба — то штука карколомна,
А свобода — опириця пяна,

Що провадить нас крізь смерть до слави!...
...І чи справді? Чи справді? — питаю
В тебе, віщий, безсмертний пророче.
Осіни мої незрячі очи,
Най в темряві довше не блукаю,
Най безпечно і певно і сьміло
Йду з народом до спільної цїли,
Щоб колись, як прийде хвиля суду,
На гріб мій не кинули болотом,
Щоб я був не фарисеєм люду,
Лиш його правдивим патріотом!...

— — — — — — — — — — — —

(Сонїшна смуга меркне, робить ся темно. Від Днїпра зриваєть ся вітер, дерева біля Тарасової могили починають грізно шуміти. На могилї з'являєть ся сїра постать старезного козака-бандуриста. Хвилю дивить ся на прихожого, киває з жалем головою і починає говорити голосом грімким і певним):

КОЗАК-БАНДУРИСТ:

Українським патріотом бути,
То — не досить на порозї хати,
Як ніхто не буде того чути —
Українську пісоньку співати!
То — не досить мати в своїм родї
Сагайдачних, або Дорошенків,
А синів плекати на Шельменків,
На хабуз в народнім огородї,
На відступників, на зрадників, на Юдів,
На гидких в ордерах страхопудів!
Сором, сором... безпримірний сором
Перед сьвітом, перед власним людом,
Що зберігся якимсь предивним чудом
Не зіпсутим, божим первотвором!...
Чи на тоє прадїди козацькі
Кров свою так щедро проливали?
Чи на тоє предки гайдамацькі

На палях посеред мук конали?
Чи на тоє ті степи безмежні,
Як поля пекольні, безбережні
Перейшли такі надлюдські болї,
Щоб Москві вродити бараболї
І бурак, добірний корм для скотів
І таких нужденних патріотів
На хосен і втїху для Москви

Як ви??!!

Таж дивіть, дивіть ся: онде дїти
Не хотїли мовою чужою
Отченаш до Бога жибонїти,
Хоть їх били й страшили тюрмою!
А ви-ж прецїнь люди, а не дїти,
А в вас прецїнь кулаки і плечі
Здоровенні, — дужі, — молодечі!
Тільки серця треба розігріти,
Тільки душі треба розпалити,
Щоб почали жити і любити, —
Не дрімати, не спати, не гнити!
Схаменїть ся!!

Сорок мілїонів,

А нїщо не видно — крім проклонів,
Крім нарікань і плачів на долю,
На біду безвихідну, неволю!
Киньте сльози а беріть ся дїла,
Бо година надходить рішуча.
Чорна хмара над землею сїла,
Наступає небувала туча,
Блискавки палають, грім грюхоче,
Стугонять проклонами могили,
Протирай чим скорше сонні очи.
Тут не слїз потреба, тілько сили,
Тут тра віри в себе, — а не в чуда!
Перше чудо — серце в груди,

Друге чудо — будьте люди,
Трете чудо — най люд буде
Разом з вами — а ви з людом!
Не на слові — а на ділї.
Не в книжках і не в ґазетах,
Не при чарцї, на весіллї,
Лиш в тюрмі і на баґнетах —
Серце з серцем, грудь при груди
Все і всюди, а Русь буде!

Ярослав Марченко.

КИРИЛО-МЕТОДІЇВСЬКЕ БРАТСТВО.

З нагоди роковин нашого ґенія-поета Шевченка думаємо присьвятити кілька слів Кирило-Методіївському Братству як з огляду на велику вагу його, так і з тої причини, що з ним тїсно вяжеть ся доля Т. Шевченка.

Про Братство знали ми доси досить небогато, бо усї документи, що до нього відносять ся, забрав уряд російський і дуже пильно беріг перед денним сьвітлом. Що-йно перед девяти роками появив ся в часописях повний устав та головні правила сього незвичайно важного і цікавого товариства. Про те і хочемо отсе коротко сказати.

Сумна, але славна минувшина українсько-руського народу. На чудову та богату українську землю мов хижа гайвороня налїтають за жиром ріжні племена. Народ відбиває ті напади своєю грудию, хоробро проливає кров за добро і свободу своєї землї. В договічній боротьбі знеміг ся нарід,

а на його землях запанувала Польща і Москва. І настав гіркий час. Нарід обрабовно з його вольностий, з його горожанських і людських прав. На своїй власній землї, у своїй рідній хатї став він невільником, робучою худобою своїх і чужих панів.

Се велике безправє в Польщі називало ся „панщиною", а в Росії „кріпацтвом", яке завела на Українї цариця Катерина II. в р. 1783.

Заведенє кріпацтва було завершенєм тих рабунків і мук, яких доконали на українськім народї російські царі на те, щоби усунути з лиця землї вільний, великий нарід.

Нарід забито в кайдани неволї, а його прадїдну землю роздали царі панам та підпанкам, від яких тодї аж кишіло на українській земли. Були між ними і чужі і свої.

Українські пани для „панства нещасного, для лакімства поганого" покидали рідну мову і віру, предківські звичаї і обичаї, московщили ся, ставали ворогами свого народу і помагали його катувати, розпинати.

Кругом запанувала „неправда і неволя", а замучений, ограблений нарід терпів, мовчав і лиш виливав своє горе у піснях-плачах.

Панованє Польщі і Росії прирівнював нарід до страшних хмар, що залягли ясне, синє небо України і співав:

„Наступила чорна хмара, тай стала ще сива;
Була Польща, була Польща, тай стала Росія!"

Під таку тяжку хвилю прийшло ся жити Шевченкови. Сам кріпак щиро відчув недолю свого народу; кривда і неправда ножем краяли його мягке серце. Проти сеї неправди підняв Шевченко свій могутний голос, який широко поніс ся по

Україні і огнем палив всяке щире серце. Та кромі Шевченка були ще і инші до народу щирі люди. Вони придивляли ся до народного житя і бачили усю кривду і неправду, їх серце горячими слізми плакало над недолею занапащеної країни, а рівночасно повставало в них бажанє поліпшити людську долю, щоб „хоч скрізь сон побачить сонце правди".

Чисте серце, глибока осьвіта, сьвята полумінь горячої любови рідного народу, бажанє визволити народні маси з кріпацтва і вернути Україні її славу і волю — злучили тих горячих людий у товариство, що носить назву „Кирило-Методіївське Братство", засноване в Києві в 1845 р.

Кождий член товариства, вступаючи в нього, присягав, що вживати-ме свій талант, працю, маєтки, свої громадські звязки для цілий товариства, а колиб хто з членів перетерпів переслідуваня, або навіть муки за визнавані товариством цїли, то по данїй присязї він не повинен виявити нікого з свого товариства. Як котрий член попадеть ся в руки ворогів і його сімя зістанеть ся в нужді, товариство має її спомагати.

Кождий член міг приняти нового члена без потреби оповіщати йому імена инших членів. Поміж членами повинна панувати цілковита рівність, а підставою їхньої праці мають бути евангельські правила любови, лагідности і терпіня. Ніхто з членів не повинен оголошувати про істнованє і склад товариства перед тими, хто не вступає або не подає надії вступити до товариства. Товариші мали носити перстенї зі словами: „Кирило і Методій — січень 1846". На печатцї товариства були вирізані слова: „Розумійте істину і істина ослобонить вас".

Товариство, як бачимо, було тайне. Скільки було усіх братчиків—невідомо, бо спису братчиків з огляду на небезпеку не ведено. Число братчиків доходило мабуть до сотнї; були се сьвідомі українські письменники і громадянські діячі зпоміж котрих найвизначнїйші були: Костомарів (історик), Куліш (письменник і історик) і Тарас Шевченко.

Перед братчиками стояв зрабований край, поневолений рідний народ, мучений і визискуваний урядом. Та більш усього боліло братчиків кріпацтво.

Не диво, що по нещасливій земляцькій долї заспівав Тарас:

„Сьвіте тихий, краю милий,
Моя Україно!
За що тебе сплюндровано,
За що, мамо, гинеш?"

Братчики бачили, як безправно сплюндровано їх рідну країну. Перед їх очима ставали страшні картини кріпацтва, які були скрізь однакові; — а вони так гарно і сильно змальовані в поезіях Шевченка!

Се море горя і сліз рідного народу пхнуло братчиків до завязаня товариства і дало напрям цілій їх роботї, яка містить ся в слїдуючих точках:

1) старати ся о знесенє кріпацтва і всякого приниженя низших верств людности; поки се наступить, бажали братчики духом своєї любови натхнути лучших людий з панських родин і вплинути на них, щоби влекшили долю своїх кріпаків;

2) старати ся про ширенє грамотности і осьвіти серед мас селянства. В тій цїли братчики бажали завести скрізь по Україні сільські школи, в

яких мали обовязково вчити сьвідомі українські студенти (академіки).

Усуненє кріпацтва і неграмотности було одною із найбільше пекучих потреб, та не було воно найважнійшою точкою уставу (програми) Братства. Братчики розуміли добре, що тільки той нарід зможе піднести ся висше в просьвіті і добробуті, котрий править собою сам, є отже політично самостійний. В тій цїли приймають в програму, що:

1) Русини-Українці мають становити окрему, вільну державу (републику), якою правили би люди вибрані не по походженю і маєтку, а по розумови та волї народу.

2) В такій републиці має бути загальна рівність і свобода, має бути знесена ріжниця станів.

3) В школах і урядах має вживати ся рідної мови.

Щоби сї високі цїли здійснити, не вистарчало позискати самих Українців, але й инших Славян, головно своїх найблизших сусїдів Поляків та Росіян. Звісно, що доля російських та польських мужиків була теж тяжка і незавидна. Як Українці так і Поляки та Росіяни болючо відчували на собі кріпацтво та кривди російського уряду.

З огляду на се братчики рішили ся іти разом з иншими Славянами, разом здобувати для себе щостє-долю. Ізза того постановили, що усї Славяни повинні прямувати до полїтичного з'єднаня, повинні утворити полїтичну спілку, на подобу Злучених Держав Америки.

Приступаючи до спілки, кожде племя має задержати свою самостійність, свою народну управу, всї славянські народи мають бути рівні, має бути знесена нетерпимість народна і релїґійна.

Спілкою має правити спільна славянська рада з заступників усїх Славян.

Основою законодавства і громадського ладу як в цілій спілці, так і в кождій рупублиці має бути віра Христова.

Самостійна Україна, се головна ціль братчиків, якої потребу відчували уже давнійше славні сини України: Гордієнко, Мазепа, Орлик, Дорошенко, Виговський, Немирич, Хмельницький. Самостійну Україну бажали бачити братчики у спілцї самостійних і вільних славянських народів.

„Брати Великоросіяни і Поляки!

„Отсе мовить до Вас Україна, злиденна сестра Ваша, яку Ви розпняли і розшарпали і яка не памятає зла й уболїває про Ваші лиха, і гідна проливати кров дїтий своїх за Вашу свободу.

„Прочитайте отсе братерське посланіє, розміркуйте велику справу Вашого спільного визволеня і спасеня, прокиньте ся від сна й дрімоти, знищіть в серцях Ваших безглузду ненависть один до одного, посоромте ся ярма, яке обтяжує Ваші плечі, посоромте ся свого власного зіпсутя... Вберіть ся в природжену Славянам любов до людськости... і нехай буде метою житя і діяльности кождого з Вас: славянська спілка, загальна рівність, братерство, згода і любов Господа нашого Ісуса Христа”.

Так писали до Росіян і Поляків братчики, а Шевченко все те, що в Братстві робило ся, що думалось, говорилось, переливав у чудові та могутні хрустали своєї поезії. І він бажав собі,

„Щоб усї Славяни стали
Добрими братами
І синами сонця правди”.

Ті високі думки, повні любови не тільки України, але й цілої Славянщини, — сї бажаня волї і щастя, — повставали в горячих душах молодих діячів і обговорювали ся всіми на сходинах у одного з братчиків.

Гарно проводили братчики вечері на тихій щирій розмові про минуле та будуче України. Перед ними воскресала славна бувальщина, великим огнем патріотизму запалювали ся серця і перед ними ставала ціла сучасна кривда і неволя — молоді серця бажають покласти житє своє за добро України і перед ними виринає вільний нарід на вільній Україні.

Рожево та ясно сьвітив в їх житю сей „сьвятий огонь" любови і надії. Та недовго — над братчиками нависли чорні хмари, з яких ось-ось вдарить блискавка, лине дощ, залле їх „огонь сьвятий" і молоде житє їх разібє, розторощить у скипки...

Так і стало ся. Жорстокий уряд російський за лютого царя Миколи I. арештував братчиків, запроторив в тюрми і розіслав по далеких землях. Найтяжше покарано Кулїша, Костомарова, а передівсім Шевченка, якого арештовано 5. цьвітня 1847 р. і покарано 10-лїтною страшною неволею.

Др. Іван Брик.

МЕНІ ОДНАКОВО.

Мені однаково, чи буду
Я жить в Україні, чи ні,
Чи хто згадає, чи забуде
Мене в снігу на чужині —
Однаковісенько мені!

В неволі виріс між чужими,
І неоплаканий своїми,
В неволі плачучи умру,
І все з собою заберу,
Малого сліду не покину
На нашій славній Україні,
На нашій — не своїй землі.
І не помяне батько з сином,
Не скаже синови: „Молись,
Моли ся сину: За Вкраїну
Його замучили колись".
Мені однаково, чи буде
Той син молити ся, чи ні.
Та не однаково мені,
Як Україну злії люди
Присплять, лукаві, і в огні
Її окрадену збудять...
Ох, не однаково мені!

Петербург, в цитадели, 1847.

Тарас Шевченко.

МОЛИТВИ.

I.

Царям, всесьвітним шинкарям
І дукачі і таляри
І пута кутії пішли!

Робочим головам, рукам,
На сїй окраденій землі
Свою Ти силу ізішли!

Менї-ж, мій Боже, на землі
Подай любов, сердешний рай,
І більш нїчого не давай!

II.

Царів, кровавих шинкарів,
У пута кутії закуй,
В склепу глибокім замуруй!

Трудящим людям, Всеблагий,
На їх окраденій землі
Свою Ти силу ізішли!

А чистих серцем — коло них
Постав Ти ангелів Твоїх,
Щоб чистоту їх зберегли!

Менї-ж, о Господи, подай
Любити правду на землі
І друга щирого пішли!

Тарас Шевченко.

РОЗРИТА МОГИЛА.

—o—

Сьвіте тихий, краю милий,
Моя Україно!
За що тебе сплюндровано,
За що, мамо, гинеш?
Чи ти рано до схід-сонця
Богу не молилась?
Чи ти діточок непевних
Звичаю не вчила?
— „Молилась я, турбувалась,
День і ніч не спала,
Моїх діток доглядала,
Звичаю навчала.
Виростали мої квіти,
Мої добрі діти, —
Панувала і я колись
На широкім сьвіті;
Панувала! О Богдане,
Нерозумний сину!
Подивись тепер на матїр,
На всю Вкраїну,
Що колишучи співала
Про свою недолю,
Що співаючи ридала,
Виглядала волю!...
Ой Богдане, Богданочку!
Як би була знала,
У колисці-б придушила,
Під серцем приспала!
Степи мої запродані
Жидові, Німоті!
Сини мої на чужині,
На чужій роботї;

Дніпро, брат мій, висихає,
Мене покидає,
А могили мої милі
Москаль розриває.
Нехай риє, розкопує,
Не своє шукає;
А тимчасом перевертні
Нехай підростають,
Та поможуть Москалеви
Господарювати,
І з матери полатану
Сорочку здіймати!...”

На четверо розкопана,
Розрита могила.
Чого вони там шукають?
Що там схоронили
Старі батьки?
— Ех, як би то,
Як би то знайти те,
Що там поховали,
Не плакали-б діти,
Мати-б не ридала.

Березань, 9. X. 1843.

Тарас Шевченко.

Минули літа молодії...
Холодним вітром від надії
Уже повіяло. Зима!...
Сиди один в холодній хаті:
Нема з ким тихо розмовляти
Ані порадитись. Нема,
Ой, нікогісінько нема...

Тарас Шевченко.

ЧИГИРИН.

Чигрине, Чигрине!
Все на сьвіті гине,
І сьвятая твоя слава,
Як пилина лине
За вітрами холодними,
В хмарі пропадає.
Над землею летять літа,
Дніпро висихає,
Розсипають ся могили,
Високі могили,
Твоя слава; і про тебе,
Старче малосилий,
Ніхто й слова не промовить,
Ніхто й не покаже,
Де ти стояв, чого стояв,
І на сьміх не скаже!

За що-ж боролись ми з Ляхами?
За що ми різались з ордами?
За що скородили списами
Московські ребра? Засївали,
І рудою поливали,
І шаблями скородили,
Що-ж на ниві уродило?
Уродила рута, рута,
Волї нашої отрута.

А я, юродивий, на твоїх руїнах
Марно сльози трачу. Заснула Вкраїна,
Буряном укрилась, цьвільлю зацьвіла,
В калюжі, в болоті серце прогноїла

І в дупло холодне гадюк напустила
А дітям надію в степу віддала.
А надію
Вітер по полю розвіяв,
Хвиля морем рознесла.
Нехай же вітер все розносить
На неокраянім крилї,
Нехай же серце плаче, просить
Сьвятої правди на землї!

Чигрине, Чигрине,
Мій друже єдиний!
Проспав єси степи, лїси
І всю Україну!
Спи-ж, повитий жидовою,
Поки сонце встане,
Поки тії недолїтки
Підростуть — гетьмани.

Помоливсь, і я-б заснув...
Так думи прокляті
Рвуть ся душу запалити,
Серце розірвати.
Не рвіть, думи, не палїте!
Може верну знову
Мою правду безталанну,
Моє тихе слово.
Може викую я з нього
До старого плуга
Новий леміш і чересло,
І в тяжкі упруги
Може з'орю переліг той,
А на перелозї
Я посію мої сльози,
Мої щирі сльози.

Може зійдуть і виростуть
Ножі обоюдні,
Розпанахають погане,
Гниле серце, трудне.
І вицїдять сукровату,
І наллють живої
Козацької тої крови,
Чистої, сьвятої.
Може, може... а між тими,
Між ножами рута
І барвінок розівєть ся,
І слово забуте.
Моє слово тихе, сумне,
Богобоязливе
Згадаєть ся, і дївоче
Серце боязливе
Стрепенеть ся, як рибонька,
І мене згадає...
Слово моє, сльози мої,
Раю ти мій, раю!

Спи, Чигрине! Нехай гинуть
У ворога дїти!
Спи, гетьмане, поки встане
Правда на сім сьвітї!

Москва, 19. II. 1844.

Тарас Шевченко.

СУБОТІВ.

(Могила Богданова).

Стоїть в селї Суботові
На горі високій
Домовина України
Широка, глибока.
Отто церква Богданова:
Там-то він молив ся,
Щоб Москаль добром і лихом
З козаком дїлив ся.
Мир душі твоїй, Богдане!
Не так воно стало:
Москалики, що зазріли,
То все очухрали;
Могили вже розривають,
Та гроший шукають;
Льохи твої розкопують
Та тебе-ж і лають,
Що за труди не находять...
Оттак-то, Богдане!
Занапастив-єси вбогу
Сироту Украйну.
За те-ж тобі така й дяка!
Церкву домовину
Нема кому полагодить!
На тій Українї,
На тій самій, що з собою
Ляха задавила,
Байстрюки Єкатерини
Сараною сїли.
Оттаке то, Зіновію,
Олексіїв друже!

Ти все віддав приятелям,
А їм і байдуже!
Кажуть, бачиш, що „все то те
Таки й було наше,
А що ми тілько наймали
Татарам на пашу
Та Полякам". Може й справді!
Нехай і так буде!
Так сьміють ся з України
Сторонніі люде...
Не сьмійте ся, чужі люде!
Церква-домовина
Розвалить ся, а з під неї
Встане Україна
І розвіє тьму неволї,
Сьвіт правди засьвітить,
І помолять ся на волї
Невольничі діти.

Миргород, 21. X. 1845.

Тарас Шевченко.

ХОЛОДНИЙ ЯР.

У всякого своє лихо,
І в мене те лихо;
Хоть не своє, позичене,
А все таки лихо.
Но що-б, бач ся, те згадувать,
Що давно минуло?
Будить Бог-знає колишнє?
Добре, що заснуло!...

Хоть і яр той! Вже до його
І стежки малої
Не осталось, і здаєть ся,
Що ніхто й ногою
Не ступив там, — а згадаєш,
То була й дорога
З монастиря Мотриного
До яру страшного.
В яру колись гайдамаки
Табором стояли,
Лагодили самопали,
Ратища стругали.
У яр тоді сходили ся,
Мов із хреста зняті,
Батько з сином і брат з братом,
Одностайне стати
На ворога лукавого,
На лютого Ляха.

Деж ти дів ся, в яр глибокий
Протоптаний шляху?
Чи сам заріс темним лісом?
Чи то загатили
Нові кати, щоб до тебе
Люде не ходили
На пораду: що їм діять
З добрими панами,
Людоїдами лихими,
Новими Ляхами?
Не гатіте! бо над яром
Залізняк витає,
І на Умань позирає,
Ґонту виглядає.
Не ховайте, не топчіте
Сьвятого закона!
Не зовіте преподобним

Лютого Нерона!
Не славте са царевою
Сьвятою війною,
Бо ви й самі не знаєте,
Що царики коять!
А кричите, що несете
І душу і шкуру
За отечество! Єй Богу,
Овеча натура!
Дурний шию підставляє
І не знає, за що,
Та ще й Ґонту зневажає,
Ледаче ледащо:
„Гайдамаки — не воины,
Разбойники, воры,
Пятно въ нашей исторіи!...“
Брешеш, людоморе!
За сьвятую правду, волю
Розбійник не стане;
Не розкує закований
У ваші кайдани
Народ темний; не заріже
Лукавого сина;
Не розібє живе серце
За свою Вкраїну!
Ви — розбійники неситі,
Голодні ворони!
По якому правдивому,
Сьвятому закону
І землею, всім даною,
І сердешним людом
Торгуєте? Стережіть ся-ж,
Бо лихо вам буде,
Тяжке лихо! Дуріть дітей
І брата сліпого,

Дуріть себе, чужих людей,
Та не дуріть Бога!
Бо в день радости над вами
Розпадеть ся кара,
І повіє новий огонь
З холодного яра!

Вюнища, 17. XII, 1845.

Тарас Шевченко.

СЕЛО.

Село! І серце відпочине.
Село на нашій Україні
Неначе писанка. Село
Зеленим гаєм поросло.
Цвитуть сади, біліють хати,
А на горі стоять палати
Неначе диво. А кругом
Широколистії тополі,
А там і ліс, і ліс і поле,
І сині гори за Дніпром —
Сам Бог витає над селом!

Т. Шевченко.

УКРАЇНСЬКЕ СЕЛО.

Ліси дрімучі, тихі, сумовиті,
Ставок з водою ясною як скло.
Хати курні соломою покриті —
То рідний край і рíднеє село.
Збіжа кругом: синіє блават в житї,
А панський лан, як море то одно;
Голодний хлоп, в старій подертій сви-
[тї —
То рідний край і рíднеє село.
А там і церков. Хрест на нїй підтятий
До неба зняв блискучі рамена.
Довкола церкви в неділю і в сьвято
Гурток людий, немов сїмя одна,
Сердечно Богу дякує за всьо —
То рідний край, то рíднеє село.

Богдан Лепкий.

„ЗАПОВІТ" ШЕВЧЕНКА В ЧУЖИХ МОВАХ.

Подаємо ось-тут два переклади „Заповіта" Тараса Шевченка на анґлійську мову (переклад пані Войніч і п. Селвера) та один на німецьку мову (переклад д-ра Івана Франка).

„Заповіт" Шевченка знаний добре серед Українців; богато знає його на память і знає співати. Хто-ж знає також анґлійську або німецьку мову, буде цікавити ся як славний Тарасів „Заповіт" виглядає в тих мовах.

Tarass Shevchenko.

ZAPOVIT.

(THE LAST WILL.)

Dig my grave and raise my barrow
By the Dnieper-side,
In Ukraine, my own land,
A fair land and wide.
I will lie and watch the cornfields,
Listen through the years
To the river voices roaring,
Roaring in my ears.
„Bury me, be done with me;
Rise and break your chain,
Water your new liberty
With blood for rain.
Then in the mighty family
Of all men free
Maybe sometimes, very softly,
You will think of me".

(Translated by **E. L. Voynich.**)

Tarass Shevchenko.

ZAPOVIT.

(LEGACY.)

When I'm dead, then let me slumber
Underneath a mound,
Mid the rolling steppe, with precious
Ukraine earth around;
That the mighty girth of acres,
Dnieper's craggy shores
I may gaze on, and may hearken
How the blusterer roars.

When it bears away from Ukraine
To the azure sea,
Foeman's blood—then I'll depart from
Mountain-side and lea:
These unheeding, I'll be speeding
Even unto God,
There to pray. But till that happen
I'll know naught of God.
Grant me burial, then uprising
Shatter every gyve;
Drench with evil blood of foeman,
Freedom, that it thrive.
And my name in your great kindred,
Kindred free and new,
Ye shall cherish, lest it perish—
Speak me fair and true.

(Translated by **P. Selver.**)

Tarass Schevtschenko.

Das Vermaechtnis.
(ЗАПОВІТ).

Wenn ich sterbe, so bestattet
Mich auf eines Kurhans Zinne,
Mitten in der breiten Steppe
Der geliebten Ukraine.

Dass ich grenzenlose Felder
Und den Dniepr und seine Schnellen
Sehen kann und hören möge
Das Gebraus der grossen Wellen.

Wenn sie von der Ukraine
Schwimmen fort ins Meer und schleppen
Feindesblut und Feindesleichen,
Dann verlass' ich Berg' und Steppen,
Schwinge bis zum Gott empor mich
Von dem Sturme hingerissen,
Um zu beten. Doch bis dahin
Will von keinem Gott ich wissen!

Ja, begrabt mich, und erhebt euch,
Und zersprenget eure Ketten,
Und mit bösem Feindesblute
Möge sich die Freiheit röten.

Und am Tag, der euch die Freiheit
Und Verbrüderung wird schenken,
Möget ihr mit einem guten
Stillen Worte mein gedenken.

(Uebertragen von **Ivan Franko.**)

UTL AT DOWNS
D RANGE BAY SHLF
39 16 10 08